

بیمه‌های اجتماعی و مؤسسات آن در ایران موضوعات مورد نظر در بیمه‌های اجتماعی

« ۵ »

موضوعاتی که مورد نظر در بیمه‌های اجتماعی بوده و این بیمه برای رفع آثار آن و یا جبران خسارات مالی ناشی از آنها وضع و برقرار میشود عبارتست از:
بیماری . سوانح . ازکارافتادگی . نقص عضو . بیکاری . پیری . وضع حمل . آثار فوت . عائله‌مندی و مخارج ازدواج .

از میان ده مورد یاد شده در کشورهای مختلف یکی از آنها در ابتدا اهمیت حیاتی پیدا کرده و علت اساسی برقراری سیستم بیمه‌های اجتماعی شده از جهت بیکاری در آمریکا و حوادث ناشی از کار در انگلستان و آلمان و بیماری در ایران و چند کشور دیگر.
اجرای بیمه در مورد هر یک از موارد بنحوی صورت میگیرد که جمعاً بتوان آنرا بچهار نوع تقسیم کرد :

- ۱ - درمان که بیماری و حوادث از موارد آنست .
  - ۲ - پرداخت غرامت (Compensation) که بیکاری . نقص عضو . تعطیل کار بسبب بیماری از موارد آنست .
  - ۳ - پرداخت مستمری که بازنشستگی . ازکارافتادگی . مستمری بازمایندگان موارد آن بشمار میشود .
  - ۴ - کمک مالی که کمک وضع حمل . نوزاد جدید . مدد معاش فرزندان (عائله‌مندی) کمک ازدواج و کمک کفن و دفن موارد آن محسوب میشود .
- تاکنون هر یک از این موضوعها را بترتیب مورد بحث قرار میدهم :

دسته اول - بیماری و حوادث :

اصولاً فرد بیمه شده و خانواده او بر اثر بیماری یا حادثه نیازمند درمان و استراحت میشود که جمعاً چهار حالت ممکن است داشته باشد :

- ۱ - بیماری عادی
  - ۲ - بیماری که بر اثر کار بوحود آمده باشد .
  - ۳ - حادثه غیر ناشی از کار .
  - ۴ - حادثه ناشی از کار .
- نکاتی که در معالجه بیمار ملاحظه میشود عبارتست از :
- ۱ - شرایط درمان

بیمه‌های اجتماعی و مؤسسات آن در ایران

۲ - مدت معالجه .

و ما هر یک از این دو نکته را ضمن بررسی امور مربوط بتقسیمات چهار گانه ناخوشی‌ها بیان میکنیم .

۱ - بیماری عادی - فرد بیمه شده و خانواده بلافصل او (که در بحث پیش از آنها یاد کردیم) معمولا میتوانند از این مزایا در صورت ناخوشی استفاده کنند .

معاینه پزشکی اعم از ویزیت . آزمایش و عکس برداری .

معالجه مرض در درمانگاهها

بستری شدن در بیمارستان یا آسایشگاه و عمل جراحی

دریافت تمام یا مقداری از دستمزد ایام تعطیل کار بسبب بیماری بعنوان دستمزد

استفاده از داروها

انتقال از محل اقامت بدرمانگاه و بیمارستان از هر نقطه دور یا نزدیک .

در اغلب قوانین برای استفاده از این حقوق پرداخت حد اقل مدت حق بیمه منظور

شده و برای حد اکثر مدت مداوا و درمان نیز میزان معینی پیش بینی شده است و اکنون در اکثر کشورها تمایل بر آنست که این مدت را حتی الامکان تا آنجا که امکان معالجه و بهبود مریض سیروادامه دهند و این اصولا بر خلاف منطق بنظر می‌رسد که دوره درمان را محدود سازند و از نظر مالی نیز بخلاف آنچه در ابتدا بنظر می‌رسد مقرون بصرفه نیست .

زیرا مطابق قوانین بیمه در صورتیکه بیمار غیر قابل معالجه تشخیص داده شود بیمار مشمول مقررات دریافت غرامت یا مستمری از کار افتادگی خواهد شد و چون عملا مشکل بلکه مستع است فردی را که کاملا بهبود نیافته از بیمارستان مرخص ورها کرد ناچار اغلب آنان را باید از کار افتاده و یا غیر قابل معالجه شناخت .

ودراینصورت می‌بینیم که اگر منظور از قطع اقدامات درمانی صرفه جوئی مالی باشد چنین مقصودی حاصل نشده و اگر بمنظور این باشد که فرد بیمه شده بیهوده و ساختگی کار را تعطیل نکرده و بااستراحت در بیمارستان پردازد نیز باید گفت که تشخیص بقاء مرض در هر فرد با پزشک معالج است و نه خود بیمار و اظهار فرد مریض نمیتواند دلیل محسوب شود .

فقط یک فرض دیگر باقی میماند و آن اینکه مؤسسه بیمه از نظر بیمارستان و تختخواب و پزشک و پرستار و دارو در مضیقه باشد و این دلیل هم اگر از نظر عمل قابل استماع و نه قابل قبول قبول باشد از نظر اصول مردود است .

چون امروز اجرای وظائف تأمین اجتماعی در هر حال بعهدہ دستگاه عمومی است و حتی تناسب میزان استفاده از مزایا با مقدار پرداختی حق بیمه مورد نظر و اعتنای قانون گزاران جدید نمیباشد .

در صورتیکه بودجه سازمان بیمه کفایت کند وظیفه غیر قابل انکار دولت و شهرداریها است که آنرا جبران کنند .

با وجود استدالات بان امروز تعیین دوره معالجه در اغلب قوانین چند کشور که

بیمه‌های اجتماعی و مؤسسات آن در ایران

پیشرفت زیادی در تامین اجتماعی کرده‌اند (مانند زلاند جدید) ملاحظه شده است از جمله در ایران که بیان خواهد شد :

ماده ۲ لایحه قانونی بیمه‌های اجتماعی کارگران سازمان را عهده دار وظائفی ساخته که بند اول و دوم آن عبارتست از :

۱ - حوادث و بیماریها و از کار افتادگی ناشی از کار و غیر ناشی از کار .

۱- حوادث و بیماری های خانواده بلافصل کارگران .

ماده ۱ ه این لایحه قانونی وظائف سازمان بیمه‌های اجتماعی را در مورد بیماریها شرح داده است که همان وظائف یاد شده در بالا از قبیل معالجه و معاینه است . و شرط استفاده فرد بیمه شده پرداخت حداقل نود روز حق بیمه در مدت یکسال قبل از مراجعه است . در صورتیکه فرد بیمه شده پس از بیماری یا حادثه عادی و غیر ناشی از کار محتاج بوسائلی طبی از قبیل عینک . دندان مصنوعی . جوراب واریس . چشم مصنوعی . دست و پای مصنوعی . سمعک و امثال آن بشود . مؤسسه بیمه تهیه و تحویل آنرا بعهده میگیرد و ماده ۴ قانون ایران نیز این را پیش بینی کرده (سمعک در این باره قید نشده) و شرط استفاده فرد بیمه شده در اینصورت پرداخت دو سال حق بیمه است .

مدت معالجه در مورد بیمه شدگان که در موقع بیماری مشغول بکار میباشند ششماه است و در مورد شاغلین کار نامحدود است و کمیسیون پزشکی در صورتیکه پس از ششماه معالجه تشخیص دهد بیمار از کار افتاده بیمار دائمی تلقی شده و از مستمری از کار افتادگی ناشی از کار استفاده خواهد کرد (ماده ۴ ه) .

در مورد کارمندان دولت در ایران شرکت سهامی بیمه تقبل تعهدی که در برابر وزارت دارائی کرده است کلیه بیماریهای کارمندان را بعهده گرفته و در مورد بیماریهای ربوی تا دو سال تعهد بمعالجه دارد در صورتیکه در مدت ششماه بهبودی حاصل نشود در ششماه دوم ثلث هزینه از بیمه گذار (وزارت دارائی) و در یکسال دوم نصف هزینه اخذ خواهد شد و در مورد بیماریهای روحی و عصبی پس از ششماه نیمی از مخارج به عهده بیمه گذار خواهد بود (ماده ۲ قرارداد)

بیماری که بر اثر کار بوجود آمده باشد .

در لایحه قانونی بیمه‌های اجتماعی کارگران ایران این نوع بیماری را بنام «بیماری حرفه‌ای» نامبرده و تعیین و تعریف بیماریهای حرفه را بعهده شورایی عالی سازمان گذارده که جدول آنرا تصویب کند و این جدول اکنون تهیه شده و شعب سازمان آنرا مورد عمل قرار میدهند .

در این جدول بیماریهایی که بر اثر اشتغال ممتد بکار بمعنای اعم حاصل شده باشد منظور نشده یعنی اگر فردی صرفنظر از اینکه چه نوع کاری در پیش گرفته در اثر کار زیاد پس از چند سال دچار ضعف یکی از قوا و حواس پنجگانه و یا درد یکی از اندامها شود ناخوشی او بیماری حرفه‌ای تلقی نمیشود و علاوه بر اینکه در جدول پیش بینی نشده رویه

بیمه‌های اجتماعی و مؤسسات آن در ایران

شعب سازمان نیز باین نحو بوده و باید دانست که این روش بر خلاف منظور قانونگذار و روح قانون بنظر میرسد .

بیمارهای حرفه‌ای از طرف سازمان بلافاصله پس از بروز و بدون توجه بمدت پرداخت حق بیمه مورد معالجه قرار خواهند گرفت و استفاده از پروتزها (وسائل طبی از قبیل عینک و کمر بند طبی که قبلا ذکر شد) نیز بدون شرط پرداخت سه‌سالی حق بیمه میسر است .

حوادث ناشی از کار .

سوانح ناشی از کار از مهمترین عوامل بوجود آورنده بیمه‌های اجتماعی بود و در ایران نیز در ابتدا فقط بیماریها و صدماتیکه از حوادث ناشی از کار عارض میشد قابل درمان در مؤسسات بیمه بود و اکنون نیز در مورد بعضی کارگران چند نوع بنگاهها و مؤسسات از جمله مقاطعه کاریها فقط حوادث ناشی از کار بعهده سازمان بیمه‌های اجتماعی است . این حکم برای کارگران فصلی و موقت است که کارفرما در مورد بیمه آنان حق پرداخته و فقط ۵٪ دستمزد آنان بعنوان حق بیمه پرداخت میشود .

حوادث ناشی از کار مانند بیماریهای حرفه در هر موقع پس از بیمه شدن کارگر یا هر فرد بیمه شده قابل معالجه است و معالجه تا یکسال ادامه خواهد داشت و پس از آن در صورتیکه کمیسیون پزشکی تشخیص دهد که ادامه معالجه ضروری و مفید است تا دو ماه تمدید خواهد شد .

بدیهی است در غیر اینصورت بیمار حادثه دیده از کار افتاده یا ناقص العضو شناخته شده و غرامتی که در قانون پیش بینی شده دریافت خواهد نمود .

در بحث حوادث ناشی از کار دو نکته قابل ملاحظه است :

۱ - تعریف و تشخیص حادثه ناشی از کار .

۲ - مسئولیت حقوقی وقوع حادثه .

حادثه ناشی از کار سانحه ایست که حین انجام کاری یا بمناسبت و بسبب انجام کار وقوع یافته باشد باین جهت اگر کارگری هنگام حرکت از منزل بطرف کارخانه یا اتوبیل تصادف کند همان حالت را دارد که دیگ بخار کارخانه ترکیده و او را مصدوم سازد و هر دو حالت سانحه ناشی از کار برای او تلقی خواهد شد و ماده ۳ و ۴ لایحه قانونی بیمه‌های اجتماعی همین نظر را قبول کرده و میگوید .

« مقصود از حین انجام وظیفه تمام اوقات است که کارگر در کارگاه یا مؤسسات وابسته یا ساختمانها مشغول کار میباشد و یا بدستور کارفرما در خارج از محوطه کارگاه مأمور انجام کاری میشود ..... »

مسئولیت حادثه مطابق اصول حقوقی متوجه شخص حقیقی یا حقوقی است که عمل او باعث حادثه شده باشد و در ایران سازمان بیمه‌های اجتماعی بلافاصله مطابق مقررات خود اقدام بدرمان آسیب دیده کرده و سپس بتقدیم دادخواست خسارات از مسئولین مبادرت میکند،

بیمه‌های اجماعی و مؤسسات آن در ایران

و این حق نیز علاوه از قوانین جزائی و مدنی از ماده ۹ و ۱۰ لایحه قانونی ناشی میشود که سازمان حق میدهد.

در صورتیکه حادثه بر اثر بی‌مبالاتی مدت رعایت مقررات قوانین کار و اصول بهداشت و حفاظت فنی از طرف کارفرما باشد علیه او در صورتیکه ناشی از خطای شخص ثالثی باشد علیه شخص ثالث اقامه دعوی کند و این امر تاکنون در سازمان سابقه زیادی داشته است و باید دانست که این حق اصولاً بشرکت‌های بیمه داده شده که خسارات خود را از مسبب مطالبه کنند و شرکت سهامی بیمه نیز در مورد بیمه کارمندان مانند خسارات حاصل از بیمه اموال و دارائی و اسناد مالی و هزینه‌های مصروفه را در خواست و تعقیب میکند.

در ابتدای شروع کار بیمه اختلاف شدیدی پیرامون اثبات و توجه مسئولیت در اروپا و آمریکا در گرفت. در آمریکا اثبات مسئولیت بعهده کارگر بود ولی بعد تغییر کرد و کارگر مبری از مسئولیت و کارفرما مسئول شناخته شد مگر خلاف آنرا کارفرما ثابت کند. در انگلستان و فرانسه نیز در صورتیکه خطای کارگر مسلم شود مسئول خسارت خواهد بود.

در ایندو کشور خطای کارگر بتقصیر بزرگ و کوچک تقسیم شده و تقصیر کوچک مورد گذشت واقع میشود.

حادثه غیر ناشی از کار

حادثه غیر ناشی از کار از لحاظ استفاده فرد بیمه شده از مقررات بهداشت و درمان بیمه و مسئولیت مسبب عیناً مانند حادثه ناشی از کار است و فرد بیمه و خانواده او در صورت احراز شرائط مشمول مزایا میشوند و فقط از نظر دوره درمان و پرداخت قبلی حق بیمه با آسیب دیده ناشی از کار تفاوت داشته و مانند بیماری عادی فرد بیمه شده باید طی مدت یکسال قبل از مراجعه چند روزی حق بیمه پرداخته باشند و معالجه آنان پس از ششماه نیز بتشخیص کمیسیون پزشکی تا دو ماه قابل تمدید است بشرطی که قابل علاج در آمدت شناخته شده باشد.

قید پرداخت حق بیمه اگر در مورد بیماری عادی صحیح باشد در مورد حادثه مناسب بنظر نمیرسد زیرا همانطور که چندین بار ذکر شد اجرای خدمات اجتماعی یک وظیفه است و نه عمل متقابل و مخصوصاً اگر جنبه عمل آنرا در نظر بگیریم پاسخ رد دادن بکارگری که حادثه‌ای دردناک او را از پا انداخته و رنج میدهد معقول و منصفانه بنظر نمیرسد.

دسته دوم

موادیکه موجب پرداخت غرامت میشود.

تعطیل کار بسبب بیماری یا سانحه: در صورتیکه پرداخت دستمزد یا مقداری از آن در مدت بیماری پرداخت نشود بیمه بطور کامل تأثیر خود را نکرده است و این نقص

بیمه‌های اجتماعی و مؤسسات آن در ایران

را سیستم‌های بیمه برطرف نموده و با پرداخت دستمزد کارگر یا فرد بیمه شده در طول مدت بیماری از اختلال زندگی خانواده خود بیمه شده جلوگیری میکنند.

در انگلستان بموجب قانون سال ۱۹۴۸، غرامت دستمزد تا ۳۶ هفته در سال مقرر شد و میزان آن حد اکثر ۶۶ شلینگ در هفته تعیین شده است:

در ایران غرامت دستمزد موضوع مواد ۴۷ و ۵۵ لایحه قانونی سازمان بیمه‌های اجتماعی کارگران است.

بموجب این ماده مأخذ محاسبه غرامت دستمزد حد متوسط دستمزد کارگر در آخرین سی روز قبل از بیماری است.

معالجه اگر سرپاائی صورت گیرد غرامت دستمزد (دوسوم) درصد مزد و در مورد حوادث ناشی از کار صد درصد پرداخت میشود.

در صورتیکه بیمار از شهر محل اقامت خود بشهرستان دیگری اعزام شود اگر بستری نگردد، ۵۰ درصد میزان غرامت او افزوده میشود از این مزیت اخیر فقط کارگران متأهل و یا صاحب فرزند میتوانند استفاده کنند.

در بیمارستانی که فرد بیمه شده بستری گردد در صورتیکه بیمار متأهل باشد، ۸۰ درصد و در صورت تجرد، ۵۰ درصد غرامت دریافت میکنند. غرامت دستمزد پس از یکسال ۷ ماه برای حوادث ناشی از کار در موارد به ۴۰٪ و در مورد کارگران متأهل به ۵۰٪ تقلیل مییابد.

شرط استفاده از غرامت دستمزد مانند بیماری در مورد امراض و حوادث ناشی از کار شرطی موجود نیست (ماده ۵۱).

غرامت مدت حاملگی

کارگران زن در ایران که یکسال قبل از وضع حمل بیمه شده و در آن مدت حد اقل بیمه صد روز کار آنها پرداخت شده باشد از هشتاد درصد دستمزد شش هفته (چهار هفته قبل و دو هفته بعد از وضع حمل) استفاده خواهند کرد و در صورتیکه پزشک سازمان استراحت بیشتر را تجویز کند پانزده روز دیگر از غرامت بهره مند میشود ولی این بار مقدار آن چهل درصد خواهد بود.

نقص عضو

اگر کارگری یا هر فرد بیمه شده پس از درمان از کار افتاده شناخته شود بموجب قانون بیمه‌های اجتماعی کارگران ایران غرامت از کار افتادگی باو تعلق میگیرد.

از کار افتادگی

اندامهای مختلف بدن بعنوان از کار افتادگی جزئی و نقص عضو شناخته شده و در صورتیکه این نقص از کار افتادگی تا ۳۰ درصد نیروی کار تشخیص داده شود مبلغی بعنوان غرامت نقص باو داده خواهد شد و این غرامت سی و شش (۳۶) برابر مستمری ماهانه ایستکه بتناسب کار افتادگی تعلق میگیرد و مطابق جدولیکه بتصویب شورای عالی سازمان

بیمه‌های اجتماعی و مؤسسات آن در ایران

رسیده برای ازکارافتادگی هر یک از اعضای بدن که جمع آنها بشش قسمت شده پورسانت‌های معین گشته که مطابق آن پزشک بتواند در حدود بین حد اقل و حد اکثر میزان پیش بینی شده ازکارافتادگی برای کارگر عضو تشخیص دهد.

در صورتیکه نقص عضو بین ۳۰٪ و ۶۶٪ تشخیص داده شود نیز سازمان حق دارد آنرا بعنوان بازخرید بفرد بیمه شده پردازد و بسبب کارگرانیکه بسرطان وصل مبتلا میشوند و غیر قابل معالجه تشخیص داده شوند. نیز سازمان میتواند چنین رفتاری کرده و غرامت ۱۸ برابر مستمری ماهانه کارگر است.

دسته سوم

مواردیکه موجب پرداخت مستمری میشود.

ازکارافتادگی

در صورتیکه کارگری ازکارافتاده شناخته شود مستمری در باره او برقرار میشود تا ۳۰٪ ازکارافتادگی چنانکه گذشته غرامت مقطوع پرداخت میشود. تا ۶۶٪ نیز چنین حق باقی است ولی معمولاً بهمان طرزکه در قانون قبل پیش بینی شده مستمری ازکارافتادگی جزئی بان تعلق میگیرد.

مستمری ماهانه پرداخت میشود و مقدار آن برابر حد اقل چهل درصد متوسط حد اقل دستمزد ماهانه کارگر (ماده ۳ و ۶۴) در صورتیکه موعد بازنشستگی او رسیده باشد باز در هر سال خدمت یک درصد دستمزد ماهانه او افزوده خواهد شد.

در صورتیکه ازکارافتادگی ناشی ازکار باشد مستمری در هر حال نباید از پنجاه درصد دستمزد کمتر باشد.

استفاده از مستمری در مورد ازکارافتادگی ناشی ازکار شرط و بلافاصله پس از کارافتادگی است.

در مورد غیر ناشی ازکار فرد بیمه شده که پنجسال حق بیمه پرداخته باشد از مستمری استفاده خواهد کرد در صورتیکه شرایط ذیل در مورد او برقرار باشد.

۱ - در اثر بدی وضع جسمی یا روحی و یا نقص عضو حد اقل دو ثلث توانائی کار را از دست داده و قادر نباشد بیش از ثلث دستمزد سابق خود را بدست آورد.

۲ - نقصان توانائی

اگر بیش از ۶ ماه طول بکشد و تا حد اکثر مدت پیش بینی شده برای معالجه را تحت درمان بوده و معالجه نشده باشد.

۳ - سن بازنشستگی نرسیده باشد.

شرط از دست رفتن در سوم توانائی کار در اغلب قوانین بیمه‌های اجتماعی وجود دارد و اشتغال بکار از استفاده از این مزیت نیز در آن قوانین دیده میشود.

بیمه‌های اجتماعی و مؤسسات آن در ایران

در فرانسه این مدت ۲۴ ساعت مقرر شده که لااقل ۶ ساعت آن باید در سه ماهه آخر اشتغال او قبل از تاریخ از کار افتادگی باشد در چند کشور دیگر کمک بازکار افتادگی در مورد عده‌ای از طبقات صورت بیمه نداشته و در جزء کمکهای عمومی آمده است .

بازنشستگی .

بازنشستگی کارمندان دولت و افسران و قضات و کارمندان مؤسسات وابسته بدولت و شرکتها و سازمانهاییکه در اختیار دولت قرار دارند از ابتدای تشکیل ادارات برقرار شد و قانون استخدام کشوری نیز مقررات آنرا تعیین کرد .

چون بازنشستگی کارمندان از بیمه‌های اجتماعی گذشت و با سابقه طویل و دامنه وسیعی که بحث آن دارد خود یکی از مباحث مهم حقوق اداری و علوم اداری است همین اشاره در باره آن کافی است ولی بازنشستگی کارگران بعلت تازگی موضوع هنوز از موارد قابل بحث بیمه‌های اجتماعی است .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی